

PAPER DETAILS

TITLE: KENT KIMLIGININ İNSASINDA BİR GELENEKSEL OYUN: SIRA GECESİ

AUTHORS: Mehmet TAYANÇ

PAGES: 36-45

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1642253>

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

DOI: 10.52122/nisantasisbd.897913

KENT KİMLİĞİNİN İNŞASINDA BİR GELENEKSEL OYUN: SIRA GECESİ

Araş. Gör. Dr. Mehmet TAYANÇ*

*Siirt Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi
Sosyoloji Bölümü

e-posta: m.tayancc@gmail.com

 0000-0002-9365-2272

ÖZET

Kent kimliği, farklı kentsel unsurların bir araya gelip inşa ettiği bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu unsurlar çoğu zaman sosyal, siyasal ya da ideolojik olabiliyorken bazen kültürel özellikler de barındırabilmektedir. Şanlıurfa'da kent ve kentli kimliğin oluşmasında önemli bir yere sahip olan kültürel öğelerin başında ise "sıra gecesi" gelmektedir. Kentin hem eğlence hem de sosyal, siyasal ve tarihi bir yönüne hitap eden bu imgeyi, sahip olduğu özelliklerden dolayı bir geleneksel oyun olarak nitelendirmek mümkündür. Çalışmada söz konusu bu kentsel imgenin kent kimliğinin inşa edilmesindeki rolü ve kentli için ne anlam taşıdığı irdelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kent, kent kimliği, geleneksel oyun, sıra gecesi, Şanlıurfa

A TRADITIONAL GAME TO BUILD URBAN IDENTITY: NIGHT ENTERTAINMENT

ABSTRACT

Urban identity emerges as a concept where different urban elements come together and build. While these elements can often be social, political or ideological, they can sometimes have cultural features. Şanlıurfa is one of the cultural elements that have an important place in the formation of urban and urban identity, and "the night of the row" comes first. This image, which appeals to both the entertainment and social, political and historical aspects of the city, can be described as a traditional game due to its features. In this study, the role of this urban image in the construction of urban identity has been examined and it is aimed to find out what it means for the urban dweller.

Keywords: City, Urban identity, traditional game, night entertainment, Şanlıurfa

Geliş Tarihi/Received: 16.03.2021

Kabul Tarihi/Accepted: 14.05.2021

Yayın Tarihi/Printed Date: 29.06.2021

Kaynak Gösterme: Tayanç, M., (2021). "Kent Kimliğinin İnşasında Bir Geleneksel Oyun: Sıra Gecesi". *Niğantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(9) 36-45.

GİRİŞ

Kentler, farklı sosyal, kültürel, siyasi imgelerin ve göstergelerin sergilendiği mekânların merkezi/toplamı olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla her kent bünyesinde kendisini diğer kentlerde ayıran çeşitli öğeler barındırmaktadır. Bu öğeler ise zaman içinde imgeleşerek kentlerin bir dili, sözü ve kimliği olarak karşılık bulmakta/anlam kazanmaktadır. Şanlıurfa'ya bakıldığında da Şanlıurfa'yı çoğu kentten ayıran, kentin kendi ruhuna has birçok sosyal, kültürel, siyasi ve ekonomik imgeyi barındırdığı görülecektir. Tüm bunlar içinde en dikkat çeken öğenin ise "sıra gecesi" olduğunu söylemek mümkündür. Şanlıurfa'nın önemli kültürel motiflerinden biri olan bu imge, içinde barındırmış olduğu farklı unsurlardan dolayı bir tür geleneksel ya da kültürel oyun olarak betimlenmektedir. Sadece boş zaman etkinliğine bağlı kalınmadan, kent kültürünü taşıması, belli kurallar çerçevesinde düzenlenmesi, bünyesinde bilgi edinme yollarını barındırması ve bu etkinlik içinde oyunun önemli bir yer tutması, imgenin bu şekilde yorumlanmasını güçlendirmektedir.

Özellikle kent ve kentli kimliğinin inşa edilmesinde de belirleyici motiflerden olan bu imgeye bakıldığında kendi içinde de farklı parametreler barındırdığı görülecektir. Her ne kadar birer eğlence türü, oyun oynama ya da sohbet etme etkinliği olarak nitelendirilse de aslında bir okul ve akademi işlevi gördüğünü söylenebilir. Kentin kurtuluşunda da önemli bir yere sahip olan bu imge, kısacası eğlendirirken eğiten, toplumsal değerlerin kalıcı olmasını sağlayan, bireyin toplumsallaşmasına vesile olan ve kent hafızasının korunmasına yardımcı olan kentsel bir değeri temsil etmektedir. Aynı zamanda sosyal yardımlaşmanın, dayanışmanın konuşulduğu ve bunların pratiğe dönüştüğü bir alan olan sıra gecesi kenti ilgilendiren konuların konuşulduğu sosyal, kültürel ve siyasi bir ortam olarak da karşımıza çıkmaktadır.

Şanlıurfa kenti bağlamında ele alınan bu çalışma, kültürel bir oyunun kent ve kentli kimliği üzerindeki etkisini tartışmaya açmıştır. Bütünün içindeki belirli bir parçanın önemini ve bu parçanın bütüne olan etkisini/katkısını araştırmaktadır. Aynı zamanda sıra gecesi geleneğinin kent/kentli için ne anlam taşıdığı ve toplumsal hafızada neye karşılık geldiğini açıklamayı amaçlanmıştır.

1. Sıra'dan Bir Gecenin Sıra Dışı Hikâyesi

Tarihten beri birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olan Anadolu coğrafyası, bünyesinde çok sayıda kültürel imge barındırmaktadır. Bu çeşitlilikten ise en çok kentler veya kentsel mekânlar istifade etmiştir. Anadolu'nun kültürel zenginliklere ve kadim bir geleneğe sahip olması ile ön plana çıkan Şanlıurfa kenti de kendine has kentsel imgeleri ile diğer kentlerden ayrılmaktadır. Farklılığı destekleyen ve kente bir kimlik kazandıran tarihi, mimari ve mekânsal imgelerinin yanında sahip olduğu *kültürel imgeleri* de kente farklı bir kimlik kazandırmıştır. Kentin en dikkat çeken kimlik öğelerine bakıldığında ise geçmişten gelen kültürel motifler ile doğrudan ilişkili oldukları görülecektir. Kentin kültürel geleneği içinde önemli bir yere sahip olan imgelerin başında ise uzun yıllardan beri devam eden ve kentlinin toplumsal yaşamında önemli bir yere sahip olan sıra gecesi gelmektedir. Özellikle yaşı, mesleği ve gelir durumu birbirine yakın olan bireylerin belli kurallar çerçevesinde katıldığı bu gelenek, haftada bir gece olmak üzere sırasıyla toplanıldığı için bu isim ile anılmaktadır.

Sıra gecesi kültürünün yazılı bir tarihi ne yazık ki bulunmamaktadır. Fakat yapılan araştırmalar ve edinilen sözlü bilgiler, bu kentsel imgenin bir asır öncesinden beri devam ettiği yönündedir. Bu geleneksel eğlencenin başlangıcı hakkında yazılı bir kaynağın olmadığı anlatan Aslan (2014: 5) bu konuda "yörenin yaşlı kişilerinin anlatmalarından bu geleneğin yüz elli, iki yüz yıldan daha

eski bir geçmişinin olduğu söylenebilir. Zira Urfalıların; Dedemin dedesinin zamanında da sıra gecesinin yapıldığı şeklindeki ifadeler, geleneğin kökeninin çok daha eskilere dayandığını gösterir” aktarımında bulunmuştur. Aynı şekilde *Keşke Olmasaydı* belgesel programının “*Kazancı Bedih*” bölümünde anlatılan detay, sıra gecesinin eskiden beri devam eden bir kültürel motif olduğunu aynı şekilde tüm Türkiye ve Şanlıurfa kenti için önemini özetlemektedir. Belgeselde yer alan bilgilere göre “İngilizler 24 Mart 1919’da Mondros mütarekesinin 7. maddesi gereğince Urfa’yı işgale başladıklarında ufak grupları bulmak ve dağıtmak için ajanlar kullanıyorlardı. Halkın bir arada bulunmasını istemiyorlardı. Fakat 5 Eylül 1919’da 12 kişi Binbaşı Ali Rıza beyin önderliğinde gözlerden uzak bir yerde düzenlenen sıra gecesinde bir araya gelmişlerdi. Gece yarısı Binbaşı Ali Rıza Bey ve arkadaşları Müdafa-i Hukuk Urfa şubesini işte bu sıra gecesini esnasında kurmuşlardır. Ve on iki arkadaş Urfa’yı düşman işgalinden kurtarmak için Kur’an-ı Kerim el basarak yemin etmesiyle birlikte, Urfa için kurtuluş savaşı başlamıştır”. Bu gelişmeler de kentin düşman işgalinden kurtarılmasına ve kentin “*şanlı*” unvanını almasına vesile olmuştur. Aynı şekilde *Urfa Tarihi* adlı kitabında Sıra gecelerinin tarihine dair bilgiler paylaşan Hasan Açıral da (1997: 24) 1875 yılı Urfa’nın sosyal yaşamı betimleyen yazısında kış geceleri evlerde sıra ile toplantıların yapıldığına dikkat çekmiş ve özellikle salı ve cuma geceleri esnaf, çoğunlukla gece aşırı toplandığına dikkat çekmiş, bu toplantılar nöbetleşe yapıldığı belirtmiştir. Bu gecelerde ise genellikle sohbet edildiğini, çeşitli oyunların oynandığını ve müziğin icra edildiğini dile getirmiştir. Bu aktarım ise bu kültürel imgenin tarihine dair bilgileri paylaşması açısından önem taşımaktadır.

Kültürel geçişlerin hızlı olduğu Anadolu’da bazı gelenekler ve toplumsal unsurlar birbirine yakın özellikler taşımaktadır. Bu yüzden farklı noktalarda karşılaşılan kültürel öğeler, farklı bölgelerde veya farklı tarihlerdeki diğer oluşumlar ile benzerlik gösterebilmektedir. Sıra gecesini geleneğinin de köken olarak Ahilik ve Fütüvvet oluşumlarından önemli izler taşıdığının altını çizen Kaya (2015: 577) ise bu noktada şu ifadeleri kullanmıştır: “Her iki gelenek de insanların ruh ve beden eğitimlerini geliştirmeyi amaçlayan mesleki ve tasavvufi öğeleri taşır. Esnaf ve sanatkârlar sınıfının bu tür örgütlenmeler yoluyla gruplaşmalarının üzerine Şanlıurfa’daki köklü müzik ve mutfak geleneğini de kattığımızda sıra gecelerinin kodlarını yakalamış oluruz.”

Sıra gecelerinin en dikkat çeken yönünün yardımlaşma, dayanışmanın ve sonraki nesli yetiştirmenin olması bu imgenin Ahilik ile benzer özellikler taşıdığını desteklemektedir. Anadolu’nun çeşitli yörelerinde benzer ad ve usullerle bu geleneğin devam ettiğini tüm bunların ise Ahilik ile doğrudan bağlantılı olduğunu savunan Aslan da (2014: 6) geleneksel kültür değerlerini yaşatarak gelecek nesillere aktarma aracı olarak ortaya çıkan bu sıra gecelerinin yapısının, Osmanlı Ahilik teşkilatının bir tür devamı ve kalıntısı olduğunu savunmuş ve bu iki olgu arasındaki güçlü bağ ortaya koymuştur. Sıra gecesini inanç yapımız içinde şekillenmiş bir ritüel olarak araştırdığımızda karşımıza; Anadolu’yu yurt edinmeye çalışan işi, aşı, ve eşi denk insanları mezhep ve meşrep farkı gözetmeksizin bir araya getirmeye çalışan Ahilik’in çıktığını dile getiren Can (2009: 40), “Ahilerin, haftanın belirli günlerinde Sıra Gecesi’ni çağrıştıran motiflerle bezeli toplantılarda bir araya gelerek sohbet ettiklerini” zikretmiştir.

Özellikle kentin yaşayan değerleri ile yapılan görüşmelerde de bu geleneğin dededen kalma bir kültür olduğu, dayanışmanın, ihtiyacı olana yardımcı olmanın yeri olduğunu sonucuna ulaşılmıştır. Aynı şekilde güncel meselelerin konuşup çözümün üretildiği bir sistemin adı olan bu gecelerde her ne kadar önemli meseleler görüşülse de eğlence de önemli bir yere sahiptir. Bu gecelerin üretimin ihtiyacı olan kaliteli insan gücü yetiştirmek amacıyla hizmet içi eğitim yaptığını böylelikle ülke ekonomisine katkıda bulunduğunun altını çizen Aslan (2014: 7), diğer yandan “toplumun sosyal ve kültürel düzeyinin yükselmesini sağlamak amacıyla eğlenceye dayalı çeşitli eğitsel oyunların” tertiplenmesinin üzerinde durmuştur.

2. Eğiten ve Eğlendiren İmge: *Halk'ın Mektebi*

Eğitim, hayatın her alanında karşımıza çıkan ve hayat boyu devam bir olgudur. Bu yüzden bireyin hangi kanaldan eğitim sürecine dâhil olabileceğini kestirmek zordur. Çocukluktan yaşlılığa sürekli bir eğitime sürecinde olan birey hayatında oyunun önemli bir yeri vardır. Çünkü oyun, Gülsoy'un (2019: 318) deyişiyle *toplumsal yapılar ve kültür* ile iç içe geçebilen bir özelliğe sahiptir ve dolayısıyla bireysel/toplumsal gelişim için önemli araçtır. Okunan bir kitap bir hikâye kadar oynanan bir oyunun da bireyin eğitimi üzerinde belirleyici bir yanı olduğuna dikkat çeken ve hikaye ile oyunun aynı anlamı taşıdığına vurgu yapan Schell de (2005) tarihsel olarak farklı yapımların ilkelereyle kökten farklı deneyimler olarak kabul edilen hikayelerin ve oyunların, aslında birçok temel ortak noktaya sahip olduğunu savunmuştur. Schell'e göre, hikâyeleri pasif ve doğrusal olgular, oyunları ise aktif ve doğrusal olmayan olgular olarak görmemiz gerekmektedir. Çünkü her iki deneyim türü sırasında bir katılımcı (veya misafir) zihinsel olarak aktiftir ve doğrusal bir deneyim kazanmaktadır.

Kentlerin kültürel motiflerinde yer alan belli oyunların ya da eğlence türlerinin belli bir düşünceye, sosyolojiye sahip olması, bireyin eğitimi için önemli imkânlar sunmaktadır. Aynı şekilde "sosyalleşme pratiklerinin ve toplumsal değişim dinamiklerinin odağında kültür ile birlikte oluşumsal bir hüviyete" (Gülsoy: 318) sahip olması da bireyin özellikle kültürel gelişimi için önem arz etmektedir. Bu durumun güzel bir örneğini teşkil eden sıra geceleri, Şanlıurfa'nın hayatında aidiyet duygusu kazanma ve biz duygusunun gelişmesi noktasında önemli bir yere sahiptir. Her ne kadar oyun oynama ve keyifli vakit geçirme ortamı olarak adlandırılan sıra gecelerinin toplumun ve kentin temel değerlerinin öğretildiği bir *halk mektebi* olarak da değerlendirmek mümkündür. Çünkü bu gecelerde geleneksel değerlerin yaşatılması, adap, usul ve erkânın küçüklere aktarılması söz konusudur. Kısacası bu gecelerde eğlence ve eğitim birlikte vücut bulmakta ve sonraki kuşaklara aktarılmaktadır.

Katılımın belli kurallar çerçevesinde olduğu bu gecelerde, gençler belli bir yaştan sonra ekibe dâhil edilmektedir. Çocuklukta yetişkinliğe geçişin olduğu ergenlik dönemi katılımın sağlanması için temel koşuldur. İlk başlarda hizmet etme veya seyirci olmak ile başlayan geçiş, ilerleyen zamanlarda asli bir katılımcıya doğru evrilmektedir. Böylelikle kentli için eğitim süreci başlamaktadır. Bireyin zihinsel gelişimi için bu dönemin önemli olması, bu dönemden sonra ekibe dâhil edilmesinde belirleyici olmaktadır. Bu tarz etkinlikler ile eğitici tüm kültürel unsurların ve eğlence biçimlerinin kentte yaşayan bireylerin değerlerinin, davranışlarının ve toplumsal ahlakının gözetildiğini ifade eden Amlor (2016), geleneksel oyunları birer *minyatür pencere* olarak yorumlamaktadır. Aynı şekilde sıra gecelerinin sahip olduğu kurallar ve düzenlenme yöntemin de bireye bakan yönü ile bir akademi işlevini gördüğünü savunan Can (2009: 37) bu bağlamda "Urfalı, genç yaşından itibaren sıra gecesine katılarak, cemaatle oturup kalkmayı, gelenek ve göreneklerini, adâb-ı muâşeret kurallarını, cemaatte konuşmanın adabını, yeri geldiği zaman konuşmayı, yeri geldiğinde dinlemesini bilmeyi, büyüğüne saygıyı öğrenir. Bu yönüyle sıra gecesi bir halk mektebidir." ifadelerini kullanmıştır.

3. Oyun, Kültür ve Kimlik

Kültür kavramı, Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde (2019: 1) "tarihsel, toplumsal gelişim süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü" olarak açıklanmaktadır. Oyunun da maddi ve manevi değerlerin sonraki nesillere aktarımı noktasında bir araç görevi görmesi, kültürün önemli bir parçası olduğunu

göstermektedir. Bu etkinliklerin çocuğu yetişkinlerin dünyasına taşıyan bir yol olduğuna dikkat çeken And (2000), oyunun, kültürün kalıntılarını taşıdığını ve kültüre geçişi temsil ettiğini dile getirmiştir. Oyunsal düşüncenin ve yapıların içinde bulundukları kültürden etkilendiği gibi bazı durumlarda da kültürü şekillendirdiğinin altını çizen Sezgin (2016: 9), bu noktada “Oyunlar kültürlerin parçalarıdır. Farklı kültürlerde oyunlara farklı anlamlar yüklenebilir. Bu anlamsal farklılıklar, tarihi yapı, dilsel özellikler, coğrafi konum, sosyo-ekonomik düzey, dini yapı vb. değişkenlerden etkilenebilir” ifadeleri kullanmıştır. Oyunun kültür yapıcı, toplumsal değişmeyi tetikleyici, yaratıcı bir özelliğine dikkat çeken Gülsoy da (2019: 323) insanların kurmuş olduğu tüm uygarlıkların oynama edimi güdümünde, oyun temelinde ve oyunun içinde ortaya çıktığını savunmuştur.

Toplumsal kimlik dediğimiz kavramın ise toplumun tüm kültürel öğelerini barındırması, oyun, kültür ve kimliğin doğrudan veya dolaylı bir etkileşim içinde olduğunu özetlemektedir. Dolayısıyla oyun kavramının, toplumun kültürel kodlarından beslendiğini ve kültürün devamlılığını sağlayan araç olduğunu bunun da kimliği inşa ettiğini söylemek mümkündür. Toplumun sahip olduğu kültürel unsurların toplumdan topluma farklılık göstermesi de bu unsurların kimlikle doğrudan bir bağının olduğunu desteklemektedir. Koca'nın (2017) kültür ile ilgili “insanın kendi kimliğini, kim olduğunu ve tarih boyunca yaşanılardan hangi kültüre ait olduğunu anlamasını sağlar” ifadeleri, kültür ile kimlik arasındaki bağın var olduğu görüşünü desteklemektedir. Özellikle kültürel değerlerin bir toplumu, diğer toplumlardan ayırtıran temel özelliklerden bir tanesi olduğunu vurgulayan Kurşitoğlu ve Üner (2016: 63), insan-insan ilişkileri ve insan-doğa ilişkileri sonucunda oluşan bu kültürel değerlerin, söz konusu toplum tarafından yaşatıldığını ve yeniden üretildiğini bunun da toplum kimliğine yansıdığını belirtmiştir. Toplumların sahip olduğu medeniyetin, kültürün ve kimliğin inşa etmiş olduğu oyunlarla tecelli ettiğinin altını çizen Gülsoy da (2019: 334) oyunun, “tarih boyunca insanın var olduğu yerde onun kültür inşa etmesine ve inşa ettiği kültürün içerisinde var olmasına, kültürü değiştirip dönüştürmesine aracı olan bir sosyal olgu” olduğu üzerinde durmuştur.

Görüldüğü gibi, kültür kavramı kimliğin temel bileşenlerinden birini oluşturmaktadır. Çünkü her kültürel unsur, kimliğin belirleyicisi konumundadır. Kimliğin ve kültürün inşa edilmesinde ise toplumsal hafızanın ve geleneklerin canlı tutulması gerekmektedir. Oyunlar da geleneğin canlı kalmasında, aktarılmasında ve kültürün inşa edilmesinde önemli bir rol oynamakta, popüler kültüre karşı bir duruşu temsil eden muhafazakâr bir yapıyı temsil etmektedir. Kültürün mü önce var olduğu ya da oyunun mu daha önce toplum içinde yer aldığına dair çok sayıda tartışma olsa da ikisi arasında karşılıklı bir ilişkinin olduğunu ve ikisinin birbirinden beslendiğini söylemek mümkündür. Özellikle oyun dediğimiz eylemin önemli bir kültür yapıcı olduğuna değinen Huizinga (2015), bu noktada *homo sapiens* (bilge insan) ve *homo faber* (alet yapan insan) karşısına *homo ludens* (oyun oynayan/oyuncu insan) çıkarmaktadır. Çünkü Huizinga'ya göre “oyun”, tüm edimlerden hatta kültürden de eskidir. Oyunun kültür dediğimiz kavramdan önce var olduğuna dikkat çeken Huizinga (2015: 70), av örneği üzerinden bu durumu açıklamış ve “avlanmanın arkaik toplulukta oyun biçimine büründüğünü, avın kültür olmadan önce oyun olduğunu söyler ve sonraları “kültür” hâline gelecek bu gibi etkinliklerden hareketle kültürün başlangıçtan itibaren oynanan bir şey olduğunu” ifade etmiştir.

Oyun dediğimiz kavram her ne kadar boş zaman, eğlence ya da çocuk kavramları ile anılsa da kendi içinde farklı parametreler barındırmaktadır. Bazı bölgelerde oyunlar kültürel, ideolojik anlamlar kazanırken bazı toplumlarda da ise politik bir şekil alabilmektedir. Moğolistan'da geleneksel eğlence türlerinden olan çok sayıda kültürel oyunun içinde barındıran *Naadam* festivali üzerine araştırma yapan Hamayon (2016:3), bu geleneksel oyunların Komünist rejimden politik anlamlar taşıdığının altını çizmiş, Komünist rejim ile birlikte ise milli bayram

olarak devam ettiğini söylemiştir. Bu da toplum kimliğinin şekillenmesinde kültürel motiflerin, eğlencenin ve oyunun önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir.

4. Geleneksel Oyunun Kent Kimliğine Yansıması

Oyun ve kültür arasındaki karşılık bağ, kent, kent imgesi ve kimlik kavramları arasında da mevcuttur. Bu kavramlar birbiri ile sıkı ilişki içinde olup birbirini tamamlayan kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı şekilde söz konusu bu kavramlar birbirlerini karşılıklı inşa ederken birbirlerine karşılıklı anlam kazandırmaktadır. Çünkü aralarında derin bir bağ vardır. Bu yüzden her kent, sahip olduğu imgeler/öğeler aracılığıyla bir kimlik kazanmakta ve farklılık kazanmaktadır. Amlor (2016), bu doğrultuda bazı toplumların, insanları toplu olarak bilgilendiren, eğiten, kente ve topluma kimlik kazandıran kültürel normların, değerlerin ve imgelerin olduğuna dikkat çekmiştir. Özellikle Batı Afrika'da bulunan *Ewe* etnik toplumunun buna benzer kültürel kodlara sahip olduğunu vurgulayan Amlor, bu toplumsal grubun köklerine dönmek amacıyla oyun oynama kültürünü yeniden canlandırma çalışmalarını bu duruma bağlamıştır.

Kentli tarafından inşa edilen kent kimliği, aynı zamanda kentlinin de kimliğini etkilemekte ve şekillendirmektedir. Kent kimliğinin, kent kavramını yaratan ve geçmişten geleceğe uzanan büyük bir sürecin ortaya çıkarttığı anlam yüklü bir bütünlük olduğuna dikkat çeken Topçu (2011:1052) ise kent kimliğini "kent ve kent imgesini etkileyen, her kentte farklı ölçek ve yorumlarla kendine özgü nitelikler taşıyan, fiziksel, kültürel, sosyo-ekonomik, tarihsel ve biçimsel faktörlerle şekillenen, kentliler ve onların yaşam biçimlerinin oluşturduğu, sürekli gelişen ve sürdürülebilir kent kavramını yaşatan" bir olgu olarak açıklamıştır.

Kent kimliğinin kenti oluşturan öğeler bağlamında tanımlanması gerektiğine vurgu yapan Aydıngün (2000: 12), bu kavramının "kent kimliği öğeleri, kent, kentsellik, kentlilik, kentlileşme, kişilik gibi kavramların, kentin kimliğinin oluşumunda ve kentsel uzamların şekillenmesinde oynadığı rol ile bu kavramların insanlar tarafından algılanışı, etkileşim boyutunda" irdelenmesi gerektiği üzerinde durmuştur. Kent kimliğinin dinamik bir yapı olduğunu zamanla değişim yaşayabileceğinin altını çizen Alver (2017: 20-21), kent kimliğinin birer bileşen olduğunu savunmuş ve kent kimliğini, belli başlı aktörlerin ortaklaşa ürettiği bir zemin olarak tanımlamıştır. Ayrıca kimlik dediğimiz şeyin bir süreci işaret ettiğine değinen Alver, yaşanmışlığın yani tarihselliğin, bir dünya algısının, tasavvurun ve hayat anlayışının kimliğin yapıcı elemanları olduğu üzerinde durmuştur. Her kentin ya da her grubun kendine ait toplumsal bir değer anlayışına sahip olması da kentlerin farklılaşmasına zemin hazırlamıştır. Bu yüzden her kentin farklı bir kimliğe sahip olması özünde farklılığı barındırması ile doğrudan bağlantılıdır. Bu da sahip olunan göstergelerin, imgelerin birbirinden ayrıldığı fikrini desteklemektedir. Yayınoglu ve Susur da(2008: 18) bu noktada "her kentin kendine özgü bir mimari yapısı, yaşam tarzı, başka bir deyişle bir kimliği vardır. Kent kimliğinin temel değerlerinin ise tarihsel, kültürel ve doğal güzelliklerden alır" ifadelerini kullanmıştır. Kentlerin kendilerine özgü yaşam biçimleri, üretim ve tüketim alışkanlıkları, inançları ve tarihi birikimleri de kent kimliğinin oluşunda önemli bir yere sahiptir. Bu yüzden sahip olunan her değer birer kimlik ögesi olarak kentte varlığını sürdürmektedir. Toplumların dayanışma, eğlenme, nitelikli vakit geçirme gibi etkinliklerin önemli birer kültür parçası özelliğini taşıdığını vurgulayan Kaya'ya (2015: 573) göre "bu etkinlikler zamanla kurumsallaşarak belirli ritüellere sahip norm ve değerler içeren kültürel öğeler haline dönüşür. Kültürün bu süreklilik gösteren uygulama biçimleri zaman içerisinde gelenekselleşir" ve kent kimliğinin oluşumuna katkı sağlarlar.

Şanlıurfa kent kimliğinin oluşumunda önemli unsurlarından biri olan sıra gecesi de kent ve kentli kimliğini oluşunda ayrı bir öneme sahip olduğunu söylemek mümkündür. Sıra gecesi ile Şanlıurfa kent kimliği arasındaki ilişkiye baktığımızda; Sıra gecesinin sahip olduğu sosyo-kültürel, sosyo-politik, ekonomik arka planın kentin yaşam tarzı ile doğrudan etkileşimde olduğunu görülecektir. Bu etkileşim ise beraberinde bir kentsel imgenin Şanlıurfa'nın kendine özgü bir kimlik kazanmasına katkıda bulunduğunu özetlemektedir. Bir kentin sahip olduğu imgeler aracılığıyla diğer kentlerden ayrıldığı, bu nedenle sahip olduğu kimliğin de özgün olduğunu savunan Yayınoglu ve Susur (2008: 45) ise "taşınmaz kültür varlıkları olarak da bilinen bu tür eserlerin kentin görsel kimliğinin özgün ve dikkat çekici unsurlarında olması nedeniyle kentin imgeleminde önemli bir yer tutacağı" görüşündedir. Bu da sıra gecesinin kent kimliği için ne kadar önemli olduğu özetlemektedir.

Kent kimliğini oluşturan olguların bir diğer ise şüphesiz toplumsal hafızadır. Çünkü kimlik kent hafızasında yer alan bileşenlerden beslenir ve onun üzerine kendini inşa eder. Sıra gecesinin kenttin ve kentlinin hafızasında önemli bir yere sahip olması kent kimliğin inşa edilmesini hızlandırmaktadır. Aynı zamanda toplumsal hafızanın kültürel motiflerin sürekliliğini sağlaması, kimliğin sonraki nesle aktarımını beraberinde getirmektedir. Bu durum ise bireylerin kentsel imge aracılığıyla bir araya gelmesini ve toplumsallaşmasını ortam sunmaktadır. Bu şekilde anlam kazanan bir kent imgesinin, bireyin toplumsal kimliğinin de oluşmasına katkıda bulunduğunu dile getiren Mai'ye (2010) göre kentlerin sahip oldukları simgelerin, üzerinde düşünülmeden kabul edilen varlığı, toplumsal rollerin ve normların devamını sağlamaktadır.

5. Sıra Gecesinde Oyun: "Tolaka" ve "Yüzük Fincan"

Günümüz dünyasında modernleşme, gündelik hayatımızın tüm alanlarında etkili olmaya başlamış ve geleneksel yaşantımızı değişime uğratmıştır. Bu durum boş vakit geçirme, oyun oynama anlayışımızı ve amacımızı da şekillendirmiştir. Geleneksel oyunlar, bireyi topluma dâhil edip toplum ile bütünleştirirken modern oyunlar ise bireyi daha çok çevreye yabancılaştırmaktadır. Anadolu'nun farklı noktalarında devam eden, belli geleneksel doku ile beslenen birçok kültürel oyun ise bu değişim ve dönüşüme direnmektedir. Kültürel oyunların sadece eğlence amacıyla oynanmadığını savunan Amlor'ın (2016) üzerinde durduğu gibigeleneksel oyunlar aynı zamanda yerli kültürü edinmeye ve yeni bir toplum kültürü geliştirmeye katkı sağladığı için belli bölgelerde devam etmektedir. Sıra gecesi de bu durumun en güzel örneklerinden birini oluşturmaktadır.

Sıra gecelerinin sosyal, kültürel ve kimliksel özelliğinin yanında oyun yönü mevcuttur. Tüm sıra gecelerinde olmasa da çoğu sıra'larda Şanlıurfa'nın kültürel dokusunda yer alan belli oyunlar oynanmaktadır. Kültürün devamlılığı ve bireyin sosyalleşmesi noktasında önemli yer tutan bu oyunların başında "yüzük fincan" ve "tolaka" oyunu gelmektedir. Kullanılan malzeme, oynanan mekân ve zaman, oyun oynayan bireylerin çeşitliliği, bu oyunların kültürel kodlardan beslendiğini açıklamaktadır. Söz konusu oyunların bireyin nasıl eğlenmesi gerektiğini, çevresindekilerle nasıl iletişime geçmesi gerektiğini öğrettiğini anlatan Akbıyık (2006), geleneksel oyunların "sıra gecesine katılanlar için bir doğal çevre oluşturduğunu bunun da katılanları kendiliğinden sosyalleştirdiği bilgisini paylaşmıştır.

Halen çoğu sıra ekibinde oynanmaya devam eden bu oyunların detaylarına baktığımızda Tolaka Oyununun adını oyundaki ceza aleti olan Tolakadan aldığı anlaşılmaktadır. Bu oyun 5-6 kişinin bir araya gelmesiyle oynanmaktadır. Oyunun oynanması için ise sadece bozuk para ya da bir yüzüğe ve ceza alan kişiye vurmak için bir ceza aletine (kemer, atkı, havlu) ihtiyaç vardır. Yüzük

Fincan Oyunu ise aynı şekilde 5 yâda 6 kişi ile oynanmaktadır. Bu oyun için bir yüzük ve 10 adet kulpsuz fincana ihtiyaç vardır. Bu oyunda misafirler iki gruba ayrıldıktan sonra bir grup tepsiyi ve fincanları alarak yüzüğü tepside ter duran fincanlardan birinin altına koyması ve diğer grubun yüzüğü bulması ile başlamaktadır. Oyunların kolay ulaşılabilen malzemeler ile oynanması ve kalabalık bir grup ile oynanması içerik noktasında birçok oyundan ayrılmasına sebep olmaktadır.

Bakıldığında Şanlıurfa kent hafızasında yer alan geleneksel oyunlarının modern modemde oynanan oyunlardan farklı özellikler taşımaktadır. En dikkat çeken özellik ise toplanılan mekânda hemen ulaşılabilen malzemelerin kullanılıyor olması ve hiçbir masraf gerektirmemesidir. Çünkü oyun Çakır'ın (2005: 363) dediği gibi bu geleneksel oyunlarda "oyun araçları oyuncular tarafından üretilmektedir." Söz konusu bu geleneksel oyunların her ne kadar "kırsal bölge oyunları" olarak betimlense de günümüz kentlerinin de kültürel yapısında önemli bir yere sahip olduğunun altını çizen Oğuz ve Ersoy (2007: 7) bu oyunların halk kültürü için vazgeçilmez unsurları arasında yer aldığını ve bu oyunlar sayesinde bireyin gerçek dünyayı ve toplumsal yaşamı tanıdığını dile getirmiştir. Sıra gecesinde oynanan oyunlarla çoğu zaman bir iddianın olduğunu söylemek mümkündür. Bu iddia ise genellikle gruba tatlı ısmarla şeklinde belirlenmektedir. Bu iddianın yeri geldiğinde sembolik bir para olduğunu dile getiren Akbıyık (2006), toplanan bu paraya kimsenin eli bile değmez, kimse cebine koyamazdı. Bu para daha çok yardımlaşma için ya da sıra'nın kasasında tutulduğunu" ifade etmiştir. Tüm bu oyunlar katılanların hoş vakit geçirmesinin yanında bireye nasıl eğlenmesi gerektiğini öğretmesi açısından önemlidir. Günümüzde bireyler tek başına kalıp daha çok sanal ortamda oyun oynamayı tercih ederken kent geleneğinde devam eden bu eğlence yönteminin nasıl vakit geçirmesi, kimseye zarar vermeden nasıl eğlenilmesi gerektiği noktasında yol göstermesi önem taşımaktadır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Kültürün, geleneğin, yaşam tarzının hatta oynanan geleneksel bir oyunun bile kent ve kentli kimliğinin inşa edilmesinde vazgeçilmez bir yere sahiptir. Birincil ilişkilerin korunduğu geleneksel toplumlarda ise bu durum daha belirgindir.. Özellikle yazılı olmayan kültürel değerlerin aktarımını sağlayan geleneksel oyunlar da eğitici bir özelliğe sahip olmasından dolayı bireyin ve kentin kimliğinin inşa edilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Geleneksel bir oyun eğlence türü olma özelliği taşıyan sıra geceleri de taşıdıkları anlam ve bireye kattığı anlayıştan dolayı Şanlıurfa'nın tanımlanmasında ve kimliğinin inşa edilmesinde ayrı bir yere sahiptir.

Tarihi bir öneme sahip olması ve kültürel öğeler arasında önemli bir yere sahip olması, bu oyunun uzun yıllar devam etmesini sağlamıştır. Geleneksel aile yaşamının ve konutlarının toplanmaya ve oyun oynamaya elverişli olması bu kentsel imgenin uzun yıllar devam etmesine olanak sağlamıştır. Yaşanan toplumsal gelişmelere bağlı olarak değişen yaşamlar bu geleneğin zaman içinde işlevini kaybetmesi ile sonuçlanmıştır.

Birden fazla özelliği bünyesinde barındıran sıra geceleri, her ne kadar eğlence ya da oyun oynama alanı olarak betimlense de çocukluktan yaşlılığa kadar bireyi eğitim sürecine dâhil etmektedir. Bu eğitim süreci ise bireyi kent hayatına alıştırmakta ve toplumsal bir kimlik kazanmasını sağlamaktadır. Küreselleşmeye bağlı olarak değişime direnemeyen ekonomik bir metaya dönüşmüştür. Toplumsal hafızanın taşınması ve yansıtılması noktasında da önem arz eden bu kültürel öğe, kent ve kentli kimliğini yansıtan bir ayna işlevi görmektedir. Bu durum da

söz konusu olan kültür, oyun, kent ve kimlik gibi kavramların sürekli birbirlerini beslediğini veya etkilediğini göstermektedir.

Şanlıurfa için ayrı bir öneme sahip olan sıra gecesinin devamlılık kazanması için toplumsal hafızadaki yerini koruması gerekmektedir. Çünkü toplumsal hafızada yer almayan bir kentsel imgenin ya da bir değer zaman içinde yok olması kaçınılmazdır. Bu da Çetken'in (2017: 91) "bir kent hafızasını yitirirken o kentin insanları da aynı kaderi paylaşır" ifadesinin geçerli olmasını sağlamaktadır. Modernleşmeye bağlı olarak kent içinde yaşanan değişim ve dönüşümler ise bu geleneksel oyunun değerini kaybetmesine sebep olmuştur. Bu gelişmeler ise kent kültürünün kalıcı olmasını sağlayan ve sonraki nesle aktarılmasında aracı olan bu imgenin işlevini kaybetmesi ile sonuçlanmıştır. Her ne kadar sınırlı gruplar arasında ve sınırlı mekânlarda varlığını sürdürse de kent kimliğinin şekillenmesindeki etkisini yavaş yavaş kaybetmektedir.

KAYNAKÇA

- Açanal, H., (1997). *Urfa Tarihi*. Şanlıurfa: ŞURKAV Yayınları.
- Akbıyık, A., (2006). *Şanlıurfa Sıra Gecesi*. Şanlıurfa: Elif Matbaası.
- Alver, K., (2017). *Kent İmgeleri*, Kent Sosyolojisi, (Ed. Köksal Alver), Konya: Çizgi Kitapevi.
- Amlor, Q. M., (2016). "Imparting Indigenous Knowledge Through Traditional Forms of Entertainment: The Role of Ewe Play Games", *World Journal of Social Science*, 3 (2), 63-74.
- And, M., (2000). "Çocuk Oyunlarının Kültürümüzde Yeri ve Önemi", Halksahnesi.org. (<http://www.halksahnesi.org/2000/06/13/cocuk-oyunlari-kulturumuzde-yeri-ve-onemi-metin-and/>) (Erişim Tarihi: 27.01.2021).
- Aslan, E., (2014). "Ahi Örgütlerinden Urfa Sıra Gecesine Uzanan Bir Kültür Geleneği", *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1 (1), 5-15.
- Aydın, İ., (2000). *Kentsel İmgeler ve Kent Kimliği: Bursa'da Üç Yaşam Çevresi Üzerine Bir Araştırma*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Can, M., (2009). *Şanlıurfa Sıra Gecesi Geleneği*, Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Çakır, V., (2005). "Konya'nın Geleneksel Eğlence Kültürü", *Türkiyat Araştırmalar Dergisi*, 1 (1), 355- 381.
- Çetken, P., (2017). *Sil Baştan Yaşayan Kent ve İnsanları, Bir Varmış Bir Yokmuş: Toplumsal Bellek, Mekân ve Kimlik Üzerine Araştırmalar* (Der. Tahire Ermen & Serpil Özaloğlu), İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Hamayon, R., (2016). *Why We Play: An Anthropological Study*, Chicago: Hau Books.
- Huizinga, J., (2015). *Homo Ludens Oyunun Toplumsal İşlevi Üzerine Bir Deneme*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gülsoy, S., (2019). "Oyun, Kültür ve Zaman", *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 62, 317-337.
- Jesse, S., (2005). "Understanding Entertainment: Story and Game playare One". <https://dl.acm.org/doi/10.1145/1057270.1057284>, (Erişim Tarihi: 05.12.2020).

- Kaya, M., (2015). *Bir Şehir Kültürü Olarak Şanlıurfa Sıra Gecesi Geleneği*, 3. Milletlerarası Şehir Tarihi Yazarları Kongresi, Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları.
- Koca, S. K., (2017). "Türk Kültürünün Gelecek Kuşaklara Aktarılmasında Sembollerin Önemi: Doğum Geçiş Dönemi Örneği", *Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 5 (17), 530-554.
- Komisyon, (2007). "Keşke Olmasaydı", Kazancı Bedih Belgeseli, <https://www.izlesene.com/video/keske-olmasaydi-kazanci-bedih/8815379>, (Erişim Tarihi: 02.12.2020).
- Komisyon, (2019). *Türk Dil Kurumu -Türkçe Sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kurşitoğlu, B. & Üner, K., (2016). *Türkiye'ye Göç Eden Bulgaristan Göçmenlerinde Geleneksel Dans Kültürü: Trakya Örneği*, 2. Uluslararası Müzik ve Dans Kongresi Bildiri Kitabı (Ed. Tarkan Yazıcı & Kürşad Gülbeyaz), Muğla: Müzik Eğitimi Yayınları.
- Kürkçüoğlu C. vd., (2010). *Şanlıurfa: Uygarlığın Doğduğu Şehir*, Şanlıurfa: Şanlıurfa Kültür, Eğitim, Sanat ve Araştırma Vakfı Yayınları.
- Mai, U., (2010). *Doğu Alman Kentlerinde Kültür Şoku ve Kimlik Bunalımı, Mekân, Kültür, İktidar: Küreselleşen Kentlerde Yeni Kimlikler*, (Der. Ayşe Öncü & PetraWeyland), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Oğuz M. Ö., & Ersoy P., (2007). *Türkiye'de 2004 Yılında Yaşayan Geleneksel Çocuk Oyunları*, Ankara: Gazi Üniversitesi THBMER Yayınları.
- Sezgin, S. (2016), *"İnsan ve Oyun: Oyunların Dünü, Bugünü ve Yarını"*, International Congress of Educational Research, Mayıs.
- Topçu, K., (2011). "Kent Kimliği Üzerine Bir Araştırma: Konya Örneği", *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8 (2), 1048-1072.
- Yayınoğlu, P. E. & Susar, A. F., (2008). *Kent, Görsel Kimlik ve İletişim*, İzmit: Umuttepe Yayınları.